

SERGİ: OSMANLI SONRASININ DEĞİŞKEN ŞEHİRLERİ

Sırbistan'ın başkenti Belgrad'ta, Basel Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Sosyal Bilimler Departmanı'nda gerçekleştirilen "1920'ler ve 1930'larda Türk ve Yugoslav Kentlerindeki Gündelik Yaşamı Keşfetmeye Yönelik Görsel Bir Yaklaşım" başlıklı araştırma projesinin sonucu olarak "Osmanlı Sonrasının Değişken Şehirleri" başlıklı bir sergi düzenlendi. 28 Ocak 2018'e kadar ziyarete açık olan serginin küratörü Prof. Dr. Natasa Miskovic.

PÜREN MUTLUTÜRK MERAL

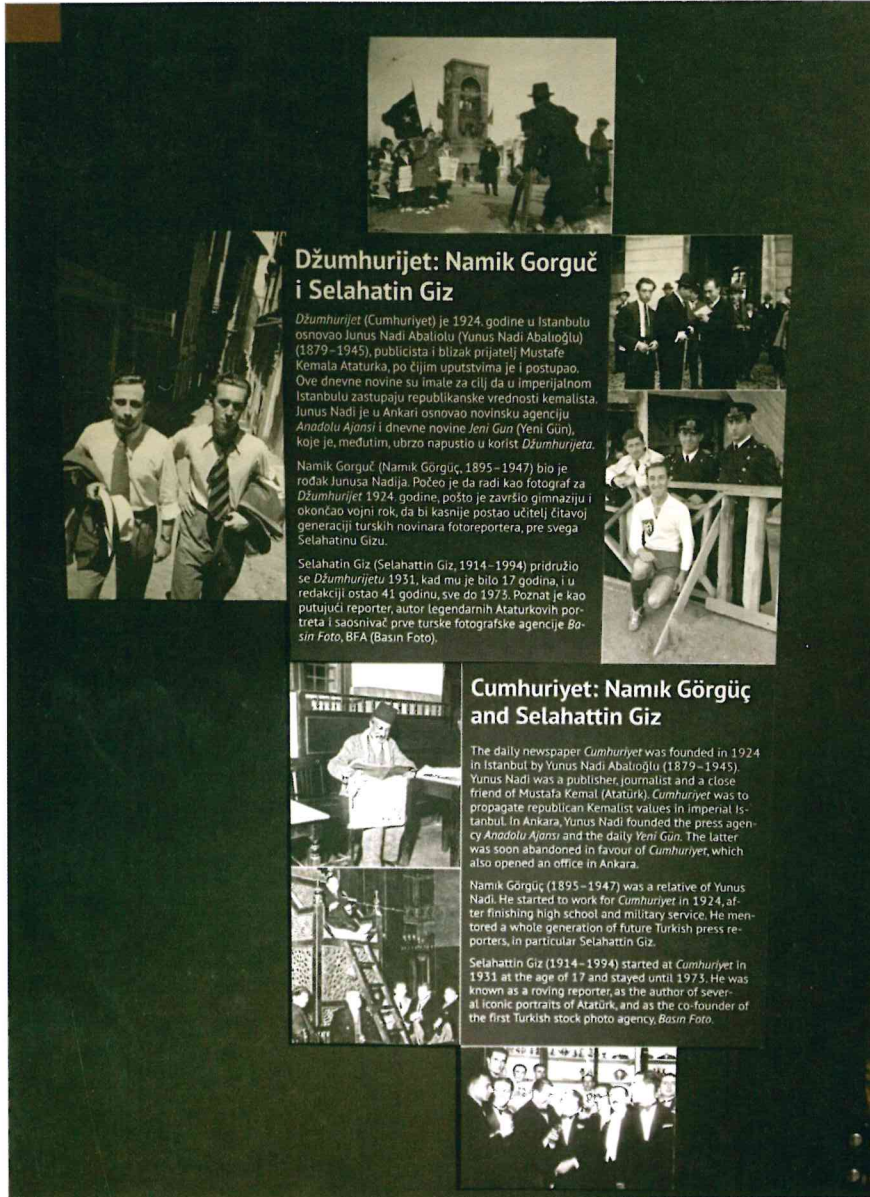
Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması ve devamında yeni ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla beraber, özellikle büyük şehirlerde yaşayan insanların gündelik

yaşamlarında da ciddi değişiklikler meydana geldi. Savaşlar arası süreçte basına yansıyan fotoğraflar Türkiye Cumhuriyeti ve Yugoslavya'dan seçilen toplam dört şehirde, İstanbul, Ankara, Belgrad ve Saraybosna'da yaşanan değişimin altını kalın

çizgilerle çiziyor. Sergilenen fotoğraflar beklenmedik bakış açılarına ve bazen de benzer yaşam dünyalarına olanak sağlıyor. Şehir merkezi, ulus ve beden, ulusu giydirmek, boş vakit ve din, çarşı-şehrin buluşma mekânı başlıkları altındaki fotoğraflar İstanbul, Belgrad, Ankara

ve Saraybosna için şaşırtıcı derecede benzerlik gösteren kentsel bir kamuoyunun varlığını belgeler aracılığıyla ispatlıyor. Sergide Osmanlı'ya ve 1920'lerin, 30'ların ruhuna ve medeniyetine yönelik referanslar dikkati çekiyor. Fotoğraflar çoğunlukla lider pozisyonundaki Türk ve Yugoslav günlük gazetelerinde çalışan fotoğrafçılar tarafından çekilmiş. Türkiye'den Cumhuriyet gazetesi için çalışan Namık Görgüç ve Selahattin Giz bu isimler arasında yer alıyor. Belgrad'ta yayımlanan Politika gazetesinden de Aleksandar Simic ve Raka Ruben bahsi geçen gazeteciler arasında. Saraybosna fotoğrafçısı Prof. Mehmed A. Aksamija ve Fotoğraf Müzesi küratörü Cengiz Kahraman da kişisel fotoğraf koleksiyonlarını sergiye açan isimlerden... Fotoğrafların kaynakları Ankara Büyükşehir Belediyesi, Ankara Milli Kütüphane, Belgrad Tiyatro Müzesi, Saraybosna Şehir Müzesi, Saraybosna Tarih Arşivi, Bilgi Üniversitesi ve Koç Üniversitesi Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (VEKAM) tarafından sağlanmış. Fotoğrafların gruplandırıldığı kategorilerin ayrıntıları ise şöyle:

1- Şehir Merkezi: Siyasi Elitin Sahnesi: Savaşlar arası dönemde şehir merkezlerinde, kalıcı hale gelen inşa süreçleri yaşandı. Özellikle Belgrad ve Ankara gibi yeni başkentlerde eğitim ve kültür enstitülerinin yanında, hükümet ve ordu da gösterişli binalarla modernize edilerek yenilendi. Bunlar genellikle modern altyapıyla

Džumhuriyet: Namik Gorguç i Selahattin Giz

Džumhuriyet (Cumhuriyet) je 1924. godine u Istanbulu osnovao Yunus Nadi Abaloğlu (Yunus Nadi Abaloğlu) (1879–1945), publicista i blizak prijatelj Mustafa Kemala Atatürku, po čijim uputstvima je i postupao. Ove dnevne novine su imale za cilj da u imperijalnom Istanbulu zastupaju republikanske vrednosti kemalista. Yunus Nadi je u Ankari osnovao novinsku agenciju Anadolu Ajansi i dnevne novine Yeni Gün (Yeni Gün), koje je, međutim, ubrzo napustio u korist Džumhurijeta.

Namik Gorguç (Namık Görgüç, 1895–1947) bio je rođak Yunusa Nadija Požeo je da radi kao fotograf za Džumhurijet 1924. godine, pošto je završio gimnaziju i okončao vojni rok, da bi kasnije postao učitelj državnoj generaciji turskih novinara fotoreportera, pre svega Selahattinu Gizu.

Selahattin Giz (Selahattin Giz, 1914–1994) pridružio se Džumhurijeti 1931. kad mu je bilo 17 godina, i u redakciji ostao 41 godinu, sve do 1973. Poznat je kao putujući reporter, autor legendarnih Atatürkovih portreta i saosnivač prve turske fotografske agencije Basın Foto, BFA (Basın Foto).

Cumhuriyet: Namık Görgüç and Selahattin Giz

The daily newspaper Cumhuriyet was founded in 1924 in Istanbul by Yunus Nadi Abaloğlu (1879–1945). Yunus Nadi was a publisher, journalist and a close friend of Mustafa Kemal (Atatürk). Cumhuriyet was to propagate republican Kemalist values in imperial Istanbul. In Ankara, Yunus Nadi founded the press agency Anadolu Ajansı and the daily Yeni Gün. The latter was soon abandoned in favour of Cumhuriyet, which also opened an office in Ankara.

Namik Görgüç (1895–1947) was a relative of Yunus Nadi. He started to work for Cumhuriyet in 1924, after finishing high school and military service. He mentored a whole generation of future Turkish press reporters, in particular Selahattin Giz.

Selahattin Giz (1914–1994) started at Cumhuriyet in 1931 at the age of 17 and stayed until 1973. He was known as a roving reporter, as the author of several iconic portraits of Atatürk, and as the co-founder of the first Turkish stock photo agency, Basın Foto.

ya da gösterişli anıtlarla ve özel yeşil alanlarla çevrili meydanlarla şekillendirildi. Bu durum aynı zamanda modern çevrenin, yeni hükümetlerin politik ajandasına uygun bir alan olarak ortaya çıktığını gösteriyor. Ankara Yenisehir, bu anlamda Atatürk hatıralarıyla altı çizilen bir şehirdi. Savaş sonrası Belgrad'ta ise büyük bir parlamento binası, geniş idari binalar ile Tuna ve Sava nehirleri boyunca köprüler ortaya çıktı. İstanbul Taksim Meydanı, İtalyan bir heykeltıraş tarafından Atatürk ve Kurtuluş Savaşı hatıraları ile donatılıp Cumhuriyet'in sembolü haline gelirken, imparatorluğun Beyazıt Meydanı ise bir merasim alanı olarak varlığını sürdürdü. Bunlara kıyasla Saraybosna savaş öncesi karakterini korudu.

2- Ulus ve Beden: Genç Neslin Mobilizasyonu ve Spor: Savaşlar arası dönemin başında yer alan birçok fotoğraf, spor aktiviteleri ve askeri gösterilere ilişkin sahneler ortaya koyuyor. Fotoğraflarda, her iki cinsiyetteki gençlerin sayısı dikkat çekiyor. Genç erkeklerin bedenleri ulusu

savunmak üzere eğitilirken, genç kadınların modern kısa saç kesimleri ve spor kıyafetleri Türkiye'de ulusun dönüşümünü simgeliyor ve bilindiği üzere gösteriler Cumhuriyet Bayramı ile Gençlik ve Spor Bayramı'nda yapılıyor. Yugoslavya'da ise, popüler pan-Slav organizasyonu "Sokol" Yugoslavların ulusal birliğini destekliyordu. Mobilizasyonun bu şekli, kadınların özgürleşmesi yönünde bir kamuoyu yarattı. Disiplin ve devlet kontrolü madalyonun diğer yüzü idi. Savaş sonrası yeni devletlerin, devlet erkânı temsilini de içeren ulusal projeleri bu anlamda da bir nevi "yarışa" girdi: Kral Aleksander 1934'te Marsilya'da öldürüldü, Atatürk 1938'de İstanbul'da öldü. Cenazeler için ulus genelinde ve memleketlerinde çeşitli görkemli tören alayları düzenlendi.

3- Ulusu Giydirmek: Fes, Şapka ve Başörtüsü: Kıyafet, sosyal aidiyetin bir işaretidir. Türkiye ve Yugoslavya'da modern öncesi kıyafetlerin Avrupa tarzı kıyafetlere dönüşümü çeşitli hızlarda gerçekleşti. Elitler son moda kıyafetleri giyerken, mali gücü

yetersiz olan kesimlerin çoğu zaman ayakkabıları dahi yoktu. Köylü sınıfı ise kendilerini dini ya da medeni durumlarına göre tanımlayan geleneksel kıyafetlerini giymeye devam ediyordu. Türkiye'de bir dizi hukuki düzenleme, ülkeye seküler bir kıyafet yönetmeliği getirdi. Türk memurlar, geleneksel fes yerine şapka giymeye mecbur tutuldu. Okul çağındaki çocuklar forma giymeye başladı. Kadınlardan çarşaf yerine palto giymeleri talebinde bulunuldu. Saraybosna'da ise yerli orta sınıf modası, farklı düşünce ve değişimlerin varlığına işaret ediyordu: Geniş kenarlı spor şapkalar ve modern saç kesimlerinin yanında, fes ve peçeye dini ve muhafazakâr bir bağlılıkla tutunma...

4- Boş Vakit ve Din: Ulusal modernite Türk ve Yugoslav şehirlerini eğlencenin yeni formlarıyla tanıştırdı. Savaş ahlak kurallarını yumuşatmıştı. Rusya'dan göç edenler ve savaş sonrası kalan müttefik askerler, Beyoğlu'nda kafeler ve kulüpler açtı. Görece az sayıda, Ankara ve Belgrad'ta da açılanlar vardı. Alkol, savaş sonrasında parasız kalan ve yeni bir hayat kurmakta güçlük çekenler için bir eğlence

aracı haline geldi. Kamusal spor etkinlikleri genç nesil hedef alınarak, yapılması iyi bir şey olarak gösterildi. Geleneksel eğlenceler ise, öncesinde olduğu gibi, dini tatillerle bağlandı: Kilise ve ramazan şenlikleri, Slava (bir aziz ailesini onurlandırmaya yönelik, eski Yugoslavya şehirlerindeki bir festival) ve kurban kutlamaları, düğünler ve cenazeler... Saraybosna ve diğer şehirlerde ise sosyal etkinlikler, Osmanlı zamanlarındaki gibi, esnaf loncaları gibi toplumsal hatlarla ayrılmıştı.

5- Çarşı: Kentin Buluşma Noktası: Çarşı, herhangi bir Osmanlı şehrinin sosyal ve ekonomik kalbiydi ve post-Osmanlı zamanlarında da şehrin nüfusu için bir buluşma noktası olarak kaldı. Çarşı, mümkünse kahve ya da çay eşliğinde, iş yapılabilen ya da haber değiş tokuşunun gerçekleştiği yerd. Esnafın da terziler kendi dükkanlarını işletirken, çevreden gelen köylüler yiyecek ya da hayvan satarlardı. Ancak çarşılarda çocuk emeği ve fakirlik oldukça açık şekilde görülüyordu. Belgrad'ta ulusal hükümet çarşısını, eski şehrin 1860'larda yeniden inşa edilmiş güzergâhına taşıdı. Yeni şehir merkezi Prens Mihailo Caddesi etrafında düzenlenmişti. 1926'da ise eski pazar yeri yeni binalarına taşındı. Saraybosna'da da Habsburg hükümeti, çarşı alanını izole etti ve kaldırım döşemeleriyle çevreletti.

